

5778



## *Torah from Around the World*

---

*De dag waarop jij werd geboren  
is de dag waarop de Eeuwige besloot  
dat de wereld niet zonder jou kan bestaan.*

*Rabbi Nachman van Bratislav*

---

Sjabbat 20 januari 2018 / 4 Sjewat 5778, Bo, Sjemot/Exodus 10:1 - 13:16

Tanach blz. 127 - 135

Haftara: Jirmeja 46:13 - 28

Tanach blz. 1015 - 1016

*Commentaar: Viva Hammer is onderzoeksassistent aan het Hadassah-Brandeis Instituut van de Brandeis Universiteit, Waltham, de Verenigde Staten. Daarnaast is ze belastingdeskundige en publiceert ze in bladen als Forward, Lilith en de Los Angeles Jewish Journal.*

vertaler: Jochanan Belinfante

[Het Engelse origineel](#)

---

## Afgaan op het teken van het kind: de Seideravond als opvoedkundig model

De sidra van deze week bevat de opdrachten het Pesachfeest in acht te nemen en onze kinderen het verhaal van de Uittocht te leren. In de loop der eeuwen is het voorlezen van de haggada op de seideravond een voorbeeldig model van een unieke, joodse filosofie over

opvoeden geworden. Welke opvoedkundige boodschap deelt de Tora ons mee in de voorschriften voor de seider?

De Tora verwacht van ons dat wij ons de Uittocht uit Egypte elke dag van ons leven herinneren (Dewariem/Deuteronomium 15:3). Er is een bijkomend bijbels gebod om het verhaal van de Uittocht uit Egypte aan onze kinderen te vertellen op de seideravond (Sjemot/Exodus 13:8). Het verschil tussen de twee verplichtingen zou zijn dat de eerste kan worden nagekomen door één persoon alleen, terwijl de tweede een ouder en kind vereist. Deze interpretatie lijkt echter niet overeen te komen met de Talmoed (Pesachiem 116a), die zegt dat als een man geen zoon heeft zijn vrouw hem de vier vragen op seideravond moet stellen; als hij geen vrouw heeft legt hij de vragen voor aan zichzelf. Daarmee stelt de Talmoed ons voor de kwestie: als iemand gehouden blijft aan het voorschrift „zijn kinderen het verhaal te vertellen” zelfs al zijn er geen kinderen, waarin verschilt de opdracht het verhaal van de Uittocht op seideravond te vertellen dan van de dagelijkse plicht zich de Uittocht uit Egypte te herinneren?

Het mogelijke antwoord kan gevonden worden in een commentaar van rabbi Asjar (bekend als ‘de Rosj’ – een 13<sup>de</sup> eeuwse Talmoed-commentator), die vraagt: Waarom zeggen wij geen beracha voor het reciteren van de haggada, in weerwil van de algemene regel dat wij een beracha uitspreken voorafgaand aan het uitvoeren van een positief gebod?

Bij het beantwoorden van deze vraag stelt de Rosj, dat de plicht tot het doorvertellen van de Uittocht uit Egypte niet noodzakelijk vereist dat wij het hele verbale verhaal van de haggada vertellen, maar eerder „*iem jiesjaël, mefarsiem lo*”: als een kind vragen stelt over de seider, dan leggen we de Uittocht uit aan het kind.

Hiermee brengt de Rosj een aantal kwesties naar voren. Ten eerste, het vers in Sjemot zegt duidelijk „*wehigaddeta l'wincha*”: „Vertel uw kinderen” (Sjemot 13:8); je moet je kinderen „vertellen’ over de Exodus, waaronder de meeste andere commentatoren een mondelinge voordracht verstaan. Hoe brengen wij [de opvatting van] deze autoriteiten in overeenstemming met de uitspraak van de Rosj dat het reciteren van de haggada niet nodig is? Ten tweede, als er geen verplichting is op de seideravond om het verhaal over Uittocht uit Egypte te vertellen, wat is dan wél de verplichting op die avond? Ten derde, als de ouders niet het initiatief zouden nemen tot een discussie over dit onderwerp, wat zou dan het kind ertoe brengen vragen te stellen over de gebeurtenissen tijdens de Uittocht uit Egypte?

Onze problemen met de Rosj ontstaan in de eerste plaats door de gangbare veronderstelling dat wij onze plicht om de Uittocht te gedenken nakomen door verbale uitingen, zoals het reciteren van de betreffende verzen in de laatste alinea van het Sjema. Verbale uitingen hoeven echter niet de enige manier te zijn om deze mitswa uit te voeren. Dat is de benadering die zichtbaar is in de opmerkingen van Rasji (11<sup>de</sup> eeuwse commentator) bij de zinsnede „opdat jullie je de dag van jullie vertrek uit het Land van Egypte zult herinneren”. Hij zegt dat de herinnering die hier nodig is tot stand komt door het eten van het Pesachlam en de matsot, met andere woorden: door fysiek handelen.

Het lijkt dat ook de Rosj ervan uit gaat dat de plicht om het verhaal van de Uittocht te vertellen niet wordt vervuld door verbale handelingen van de ouders. Integendeel, de ouder maakt de Uittocht uit Egypte op een fysieke manier zichtbaar door het eten van de matsa en van de bittere kruiden. Wanneer het kind de ouder bezig ziet met de fysieke handelingen waarmee de Uittocht wordt herdacht, dient dit als een soort ervaringsverhaal, dat de

gebeurtenissen van de Uittocht belichaamt. De Rosj voegt er overigens aan toe dat als een kind de betekenis van de fysieke daden niet begrijpt en vraagt wat zij betekenen, de ouder de betekenis van de handelingen moet uitleggen. Want als het kind de fysieke handelingen niet meteen begrijpt, functioneren zij niet als een vorm van ‘vertellen’.

Wij kunnen van de Rosj verschillende pedagogische lessen afleiden. Onze daden zijn de vroegste en belangrijkste lessen voor onze kinderen. Nog voor de gelegenheid voor verbale uitleg bestaat, laten wij met de manier waarop wij ons gedragen onze kinderen weten wie wij zijn en waar wij in geloven. Met de verplichting om „je kinderen te vertellen over de Uittocht” benadrukt de Tora dat de eerste informatie die wij onze kinderen geven fysiek van aard is: het eten van de matsot en de bittere kruiden. Dat is de oervorm van vertellen. Maar als het kind onze handelingen niet begrijpt, dan moeten wij ze uitleggen en hen niet het bos in sturen met de standaard frase ‘als je ouder bent zal je het wel begrijpen’, of ‘omdat dat het hier zo wordt gedaan’. Het is onze verantwoordelijkheid de vragen ernstig te nemen en een uitleg te geven die past bij de ontwikkelingscapaciteit van het kind.

Als wij de Rosj nauwkeurig lezen, zien we dat hij in zijn beschrijving van wat er tijdens de seider plaats moet vinden, een moderne leeromgeving beschrijft, waarin het kind centraal staat. Op seideravond richten wij een klaslokaal in, met de kinderen als middelpunt. Maar, zo waarschuwt de Rosj, wij moeten niet beginnen het kind les te geven over de rituelen en ceremoniën. We kunnen beter gewoon de handelingen uitvoeren die de Tora ons voor deze avond opdraagt. In het begin zal het kind alleen maar kijken. Wanneer de belangstelling van het kind is aangewakkerd, begint het kind het gesprek. De vragen beginnen van onder af, wij reageren op wat het kind aangeeft. De volwassenen voeren het stuk op, maken de leeromgeving, creëren een atmosfeer waarin vragenstellen mogelijk wordt en wachten dan tot het kind vraagt.

Dit is de les over de seider die we kunnen leren uit het responsum van de Rosj: als het kind vraagt, leg je het hem uit. Onze taak is het ontwikkelen van „fysieke, visuele, en tastbare hulpmiddelen” die onze kinderen aanmoedigen om nieuwsgierig te zijn, niet alleen op seideravond, maar het hele jaar door. Wij moeten hun gevoel van verwondering over de wereld, met de geboden, met de Tora cultiveren. En als de omgeving open is, liefdevol, als het een omgeving is waar vragen toegestaan zijn en de antwoorden oprecht, dan hebben wij een voortdurende dialoog in het leven geroepen, waarin leren mogelijk is en waar kennis kan worden doorgegeven aan en door de generaties.